

Tshivenḡa

Luḡa

5c

Muḡoro wa Sedzani

Yolisa Madolo

Itani vhungoho ha uri ni kona u vhalo maipfhi a tevhelaho:
ntendele, ntendela, mmbeteni, tshigwada, mpho, inwi, nthesa

Mujoro wa Sedzani

Tshivenda

Luṭa 5C

ISBN: 978-1-77981-521-7

© 2023 Ulwazi Lwethu African Languages Literacy Project

Murwali: Yolisa Madolo

Mutshanduli: Mpho Makwarela

Mufanyisi: Thulisani Zenda

Nyolo na kudzudzanyele: Rock Bottom Graphic & Design

Nzanzanyo ya khangiso ya u thoma 2023.

Muḵoro wa Sedzani

Yolisa Madolo

“Musi ndi tshi hula, ndi tšoda u vha mudivhalea wa netibola,” Sedzani u amba e eṭhe musu a tshi khou bva mudavhini u tšalela mutambo wa netibola. O vha a tshi khou fhufha a tshi khou edzisela kutambeke kwe a kwu vhona.

“L̄inwe d̄uvha ndi d̄o vha mutambi wa netibola,” u vhudza mme awe.

“Zwino ndi nnyi ane a d̄o ita mishumo yaṅu musini tshi khou tamba?”

Wo vha u mushumo wawe wa u t̄anzwa phuleithi na u swiela nṅu musimme awe vha tshi khou ita miṅwe mishumo.

Sedzani o vha a tshi humbela u ya tshikoloni uri a t̄alele mitambo nga migivhela, fhedzi vhabebi vhawe vho vha vha tshi dzulela u hana. Khuthadzo ane a vha khaladzi a Sedzani o vha a tshi funa bola ya milenzhe. Vhabebi vhawe vho vha vha sa hani uri a ye u t̄alela bola ya milenzhe.

Hezwi zwo vha zwi tshi sinyusa Sedzani, ngauri zwo vha zwi tshi tou vha khagala uri vhutshilo ho vha ho lelutshela vhatukana.

Na tshikoloni, ho vha hu vhasidzana fhedzi vha no swiela dzikiłasi.

“Ndi nga ita mini zwine zwa nga ita uri vhabebi vhangana vha ntendele u tamba netibola?”

Liñwe ḍuvha, musī Sedzani a tshi khou fhufhisa na u posa bola yawe, o tshuwisiwa nga ipfhi.

“Ni na vhukoni, Sedzi. Ni nga takalela u vha kha thimu ya netibola?” hu vhudzisa mugudisi wa netibola.

“Ndi humbula uri ni nga thoma nga u tamba kha thimu ṭhukhu ya vhasidzana.”

Sedzani a humela hayani o takala. O vha a tshi khou ṭoda u vhudza mme awe mafhungo avhudi, fhedzi o vha a na vhuṭanzi ha uri vha nga si mu thetshesela.

“Mudededzi wanga vha ri ndi khou ya u vha mutambi wa netibola,” u ambela fhasi hu tshi khou liwa tshilalelo.

“Mutambo une na posa bola?” hu swaswa khaladzi, Khuthadzo.

“Ni khou amba nga ha u tamba, ni do fhedza lini u tanzwa phuleithi?” hu gungula mma.

O fhelelwa nga fulufhelo.

Vhusiku uvho, o ya mmbeteni o dinalea ngauri o vha a tshi zwi divha uri a nga si vhuye a tendelwa u tamba mutambo une a u funa.

Nangoho tshigwada tsha vhasidzana vhaṭuku tsho vhumbiwa ho kateliwa na Sedzani.

Ḳinwe ḡuvha tshikolo tsho no bva musi vha tshi khou ita ndowendowe, mudededzi Vho Mutshena vho vhona uri Sedzani o ṭungufhala.

“Mulandu ndi mini, Sedzi, ni khou lwala?” vha vhudzisa vha tshi khou vhilaela.

“Vhabebi vhang a vha humbula uri mutambo wanga ndi wa u tou tambisa tshifhinga. Vha nga si vhuye vha ntendela ndi tshi tamba nga Mugivhela,” maṭo awe a tshi khou ḡala miṭodzi.

“Ṭzwo zwi a ṭungufhadza ngauri ni na mpho. Fhedzi ndi na vhuṭanzi ha uri vhabebi vhanu vha ḡo ni tendela musi vha tshi ni vhona mudavhini,” vha ralo mudededzi. “Ndi ḡo nṱwalela vhabebi vhanu luṱwalo, ndi tshi khou vha humbela uri vha ni tendele u tamba.”

Ayo maipfhi o mu fha fulufhelo.

Iyo vhege Sedzani o vha a tshi swika hayani u lenga ngauri vho vha vha tshi khou lugisela ḍuvha la mutambo muhulwane. Vhabebi vhawe vho vha vha sa ḍivhi uri u nga ngomu ha thimu ya netibola.

Sedzani o vha o vhofoholowa nga luñwalo lwo ñwaliwaho nga mudededzi wawe lune lwa khou ya kha mme na khotsi awe, lune lu khou mu humbela uri a tambe.

O vha a sa khou kona u lindela uri a swike hayani a sumbedze mme awe luñwalo, zwino u na fulufhelo la uri vha nga si hane.

O swika hayani a posa bege yawe fhasi, a fha mme awe luñwalo.

Mme awe vha vhala luñwalo vha ri, “Fhedzi Sedzi, ro amba nga ha hezwi. Ndi nnyi ane a do thusa nduni? A thi athu u vhona musidzana wa u teledza sa inwi.”

“Mma, hoyu a u sokou vha mutambo; ndi mutambo wa netibola. Nahone mudededzi wanga vha ri ndi na mpho.”

O fhela fulufhelo. A ya a ita mishumo yawe sa nga misi, o divhudza uri mutambo u nga si mu fhire.

Vhabebi vha Sedzani vho t̄thonifha thambo ya tshikoloni. Vha swika ofisini ya t̄thoho ya tshikolo. Mudededzi vha dzhena nga murahu ha musi vhabebi vha Sedzani vho no dzula fhasi musi vho no khoḁa mimendele ya zwa mitambo na dzikhaphu dzi re lufherani.

Musi mudededzi Vho Mutshena vha tshi fhedza u amba, khotsi a Sedzani vha vhudzisa, “Ni vhona u nga ṅwana muḁuku nga u rali a nga tamba mitambo ya tshikolo ya ndeme nga u rali?”

“U ḁo wana ngafhi tshifhinga tsha u ita mishumo yawe ya ṅuni? Ro ḁisa Sedzi tshikoloni uri a gude hu si uri a tambe,” mme a Sedzani vha amba vha songo takala.

“Sedzi u na mpho. Ndi vhona u nga a nga vha akhamadza,” Vho Mutshena a vho ngo fhela maanda kha u shandukisa mihumbulo ya vhabebi. Nahone Sedzani o vha a tshi khou tea u imelela tshikolo kha mutambo muhulwane nga Mugivhela.

Nga matshelo mma vha ri, “A ri tuwe uri ri songo lenga.”

“U ya ngafhi mma?” Sedzani u vhudzisa o mangala.

Ho vha hu Mugivhela, nahone o no tenda uri a nga si ye mutamboni.

“Tavhanyani, Sedzi!” hu huwelela khotsi awe.

“A ni khou tamba mutambo namusi?” hu vhudzisa mme awe.

Sedzani o vha o takala! O vha a khou toda u ditota uri a vhone uri ha khou lora. Ho vha ho takaliwa bisini nahone vho imba nyimbo dza u takala. O vha o takalesa.

Sedzani o vha a tshi khou ɽoɽa u sumbedza vhabebi vhawe vhukoni hawe. Ho vha hu lwa u tou thoma musi vha tshi mu vhona a khou tamba. U vhonala o ɽivhudza vhukuma u fhirisisa. Vhaɽaleli vho vha vha tshi khou huwelela na u imba:

Sedzi ndi makone!

Sedzi ndi makone!

Sedzi ndi makone!

“Ndi nwananga!” mme awe vho vha vha tshi khou vhudza muñwe na muñwe we a vha a tshi khou ɽoɽa u thetshesela.

Vhabebi vhawe vho vha vha sa khou tenda zwine maɽo avho a khou vhona, musi nwana wavho a tshi khou tamba zwavhudisa. Tshifhinga tshoɽhe a tshi vhona vhabebi vhawe vho ima nga milenzhe vha tshi khou mu ɽuɽuwedza, o vha a tshi ɽipfha e na maanɽa.

Mutambo u tshi fhela, tshigwada tsha vhatikedzi tsho mu kokodza tsha mu imisela n̄tha muyani nga dakalo.

A imisa zwanda zwawe, a tshi khou n̄weñwela.

Vhataleli vha gidima na mudavhi vha tshi khou imba nyimbo dza u kunda.

Sedzi ndi makone!

Sedzi ndi makone!

Sedzi ndi makone!

Makone, ndi makone!

Vhoramafhungo vho yaho u talela mutambo na vhone vho vha vho nyanyulea nga kutambule kwa Sedzani kwa vhuṭolo kwa u posa bola. O vhuya a tou vhidziwa uri u pfhi “mutambi wa vhuṭolo” ngauri o vha a muṭuku kha vhatambi vhoṭhe.

Vhataleli vho vha vho takalesa. O vha a tshi divha uri u ḡo topolwa uri a tambe kha thimu ya n̄tha i re Ṭhohoyandou.

“Ndo vha ndi sa
divhi uri ni tshi ri u
tamba netibola ni
khou amba hezwi,
ñwananga,” khotsi
awe vha thoma
nyambedzano
musi vha tshi swika
hayani.

“Ipfhani holwu
luñwalo lwu ri ri khou
ya Ṱhohoyandou. Ri
ḁo vha ri tshi khou
fhufha nga bufho!”
hu amba mme a
Sedzani.

Khuthadzo na ene, o vha o takalela khaladzi awe.
Muḁa wo dovha wa anetshela kutambeke kwa nḁhesa
kwa Sedzani mudavhini.

Sedzani o vha o takala a tshi vhona vhabebi vhawe
vho nyanyulea nga zwine a ita na zwine a tambisa
zwone, ndi zwe a vha a tshi tama zwone.

Readers

Luḽa 1-2

- Donngi ya Khuliso
- Nunu na Bobi
- ḽiḽowa!
- Muma, aḽama, pfhala!
- Zwivhuya u funa u kunakisa!
- Ngele na Ngudo vha a thusa
- A hu na maḽi
- Tshi a kona u fhufha?
- Mulilo!
- Mavhudzi mahulu
- ṽali na buvhi
- Muoli Marubini!
- Thuso o mangala!
- Baba vha ḽo vhuya lini?
- Phumu o takalaho!
- Mvulatshikolela!
- Thendo na Thiambi
- Kha ri vhulunge maḽi
- ṽhama o farakanea!
- Vha bulasini
- Ivhani na vhulenda, Thabelo
- Swobo ya u ḽifhelela
- Vhasidzana na mbudzi

Luḽa 3

- Badzhi yo shandukisiwaho
- Dzikhonani kha miṽsho yoṽhe!
- A thi funi miroho!
- Mulimi Vho Vele na dziḽhoho
- Tshilidzi o huvhala
- Maḽi! Maḽi!
- Lufuno lwa malwelavanḽa
- Zwienda zwiswa zwa Pfhano
- Mathaitḽai a Lwalwa
- Ripḽuluse o fara mbava!
- Muṽa u ḽhogomelaho
- Musengavhadzimu wa Farisani
- Mutevḽeḽhaḽu wa vḽutshilo ha tshidula
- Vḽulwadze ha dzinguluvhe
- U ḽhetshela zwiḽiwa zwa Tshivenḽa
- Makumba o nyamalalaho a Vuvu
- Luṽamo lwa ṽwasundani lwo bevedzea
- Aḽivhaho na Aḽaho
- Moli na zwithuthubi
- Tshibeḽani tsha Kulani
- Maitele a Vhavenḽa
- Mukapu wa u ḽifha
- Mushonga wa u fhodza
- ṽotshi
- Vḽuṽolo ha dzimbeu
- Muhumbulo wavḽuḽi wa Tseisano
- Bola yo xelaho
- Wanga u ḽivha tshifhinga
- Ni ṽavhanyela mini, Wandeme?
- Ngweḽa i sa londi
- Muṽambi makone
- Zwifhiwa

Luḽa 4-5

- Rinngi ya musuku
- Lwendo lwa u ya vhugalaphukha
- Muvhuya u londola mutakalo zwavḽuḽi!
- Mulimisi o fariwa nga mala
- Soweto
- Tshaka dza zwiendedzi
- Mathoma maswa
- Ndifhedzo ya bulu
- Musidzana wa vḽuṽali
- Zwo hulesa kha nḽe!
- Vḽatukana vha vḽuṽali
- Vḽulwadze ha mukhushwane
- Murei wa khovhe
- Thaidzo ngadeni ya makhulu
- Vḽusiku vḽu si na khofhe
- ṽhangaṽhanganyo tshi sa ofhiho!
- Tshienda tshavḽuḽi
- Muḽoro wa Sedzani

ZENEX
FOUNDATION

MOLTENO
INSTITUTE FOR LANGUAGE AND LITERACY
EST. 1974

Ulwazi Lwethu yo lamedziwa nga Zenex Foundation nahone ndi thandela yo thomiwaho u itela u bveledza tshivhalo tsha bugu dza murole wa fhasi na vhavhali vha vhalelaho u dhiphina vha nyambo dza Afrika na matheriala wa u tikedza vhadededzi. Iyi thandela yo livhiswa kha u funza na u tikedza vhagudiswa vha re kha Mutheo wa Fhasi u itela u khwinifhadza kuvhalele na kupfhesesele kwa luambo lwavho lwa hayani. Bugu dzo bveledzwa nga nyambo dza tshane dza Afrika nga u shumisana ha Molteno Institute for Language and Literacies, Nelson Mandela Institute for Education and Rural Development, Room to Read South Africa, na Saide. Zwishumiswa zwothe zwo bveledzwa sa “Zwishumiswa zwa Pfunzo zwo Vulelwaho” kana “Open Education Resources” (OER).

Please visit our website to download the full copy of this reader:
ulwazilwethu.org.za

Creative Commons Attribution-
NonCommercial-NoDerivatives
(CC BY-NC-ND) 4.0
International Licence

Disclaimer: You are free to download and share this work as long as you attribute Zenex Foundation, but you may not change this work in any way or use it commercially.

